

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
معاونت بررسی‌های اقتصادی

درآمد سرانه خانوارها؛ معیار اندازه‌گیری رفاه اقتصادی

براساس گزارش OECD، شاخص سرانه درآمد واقعی خانوارها معیار مناسب‌تری برای سنجش رفاه اقتصادی یک کشور نسبت به شاخص سرانه تولید ناخالص داخلی آن است. در این گزارش با بررسی این موضوع، روند درآمد واقعی هر خانوار طی سال‌های اخیر مورد بررسی قرار گرفته که نشان دهنده کاهش قابل توجه رفاه اقتصادی خانوارهای شهری و روستایی در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال‌های اخیر است. در عین حال، در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ شاخص ضریب جینی کشور (چه در خانوارهای روستایی و چه شهری) افزایش یافته که به معنی نابرابری در توزیع درآمد یا ثروت در کشور است.

تدوین شده توسط مؤسسه پژوهش‌های اقتصادی ایران

شهریورماه ۱۳۹۸

معاونت بررسی های اقتصادی

براساس گزارش سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)، شاخص کلیدی سنجش شرایط مادی خانوارها یا رفاه اقتصادی آنها، سرانه درآمد خانوار پس از کسر مالیات، پرداختی تامین اجتماعی و عواید اجتماعی خانوارها است. این شاخص نسبت به سرانه تولید ناخالص داخلی، منابع خانوار برای خرید کالاها یا خدمات یا پس انداز آنها برای آینده را بهتر می‌سنجد. در بلندمدت، از آنجایی که درآمد کسب شده توسط خانوارها سهم بزرگی از کل درآمد ایجاد شده توسط تولید اقتصادی کشورها (تولید ناخالص داخلی) را شامل می‌شود، متوسط نرخ رشد سالانه این دو شاخص به هم نزدیک هستند. با این حال، طی بازه‌های زمانی کوتاه‌تر، بخصوص طی بحران‌های اقتصادی شدید یا توسعه سریع اقتصادی، روند این دو شاخص به طور قابل توجهی با هم متفاوت است. شاخص‌های بسیاری در واگرایی این دو شاخص می‌تواند موثر باشد؛ از جمله آن می‌توان به تغییر در سیاست‌های دولتی مربوط به مالیات یا تامین اجتماعی، یا چگونگی تقسیم درآمد شرکت‌ها بین سهامداران، سود انباشته و جبران خدمات کارکنان اشاره کرد.

تعریف شاخص‌ها

سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی

سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی، معیاری استاندارد برای ارزش افزوده تولید شده از طریق تولید کالاها و خدمات در یک کشور طی یک بازه زمانی معین است. این شاخص درآمد کسب شده از این تولیدات یا کل مبلغ اختصاص داده شده برای کالا و خدمات نهایی را نیز اندازه‌گیری می‌کند. با اینکه تولید ناخالص داخلی تنها شاخص ارزیابی فعالیت اقتصادی یک کشور است، اما معیار مناسبی برای سنجش رفاه اقتصادی مردم در یک اقتصاد به شمار نمی‌رود. سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی نشان دهنده تولید ناخالص داخلی تعدیل شده با تورم تقسیم بر جمعیت است.

سرانه درآمد قابل تصرف واقعی خانوارها

درآمد قابل تصرف خانوارها برابر درآمد کسب شده پس از کسر مالیات بر درآمد و ثروت و پرداخت‌های تامین اجتماعی است و شامل عواید اجتماعی (مانند مزایای بیکاری) نیز می‌شود. این شاخص شامل نقل و انتقالات غیرنقدی - مانند آنهایی که مربوط به سلامت و تحصیل هستند و با قیمت‌های بسیار ناچیز توسط دولت ارائه می‌شوند - نیست. درآمد قابل تصرف خانوار ممکن است برای مصرف نهایی یا پس انداز مورد استفاده قرار گیرد. درآمد قابل تصرف حداکثر میزان مصرفی را که یک خانوار می‌تواند بدون کاهش ثروت خالص خود (بدون در نظر گرفتن سود یا ضرر در دارایی‌ها) داشته باشد، نشان می‌دهد. سرانه درآمد واقعی خانوار نشان دهنده درآمد قابل تصرف خانوار - تعدیل شده با تورم مصرف کننده - تقسیم بر جمعیت است.

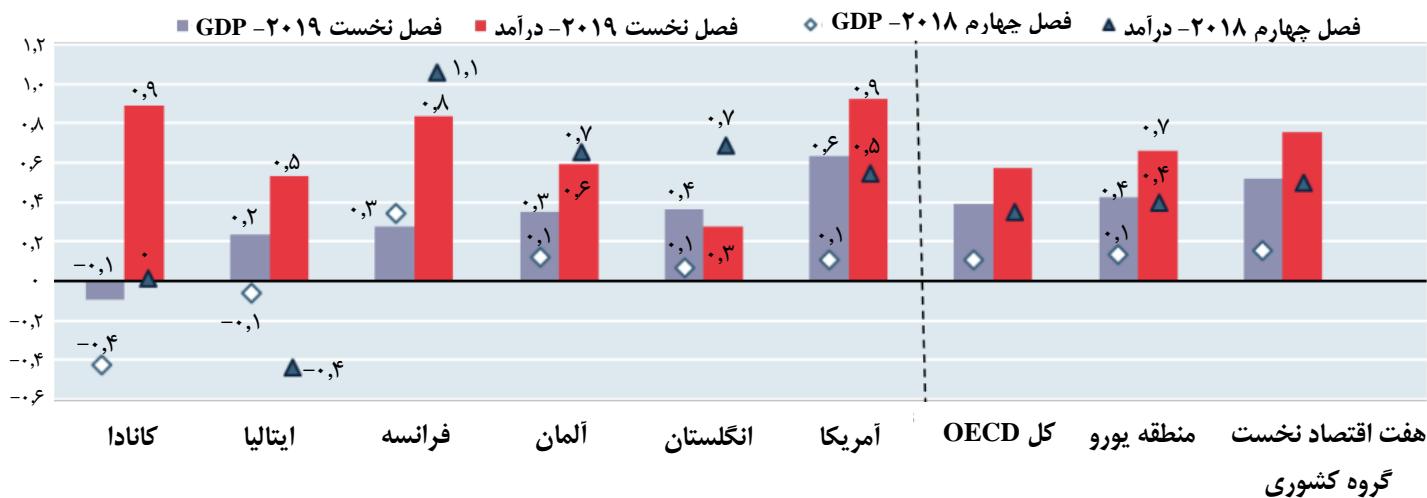
به دلیل اینکه ترکیب تولید ناخالص داخلی و مصرف نهایی خانوارها متفاوت است، تکامل شاخص ضمنی این دو (deflator) می‌تواند متفاوت باشد؛ بخصوص در اقتصادهای ثروتمند و صادرات محور. شاخص ضمنی (GDP deflator) به عنوان مثال، شامل تغییرات قیمتی در صادرات است؛ این در حالی است که شاخص ضمنی برای مصرف نهایی خانوار تنها شامل قیمت تجمعی کالاها و خدمات مصرفی خریداری شده توسط خانوارها است.

معاونت بررسی های اقتصادی

در نخستین فصل سال ۲۰۱۹، سرعت رشد درآمد خانوارها در کشورهای OECD از رشد اقتصادی این کشورها بیشتر شده است. بر اساس یافته های OECD، رشد سرانه درآمد واقعی خانوارها نسبت به رشد سرانه تولید ناخالص داخلی تصویر بهتری از تغییر رفاه اقتصادی خانوارها را نشان می دهد. در این کشورهای عضو این سازمان، طی فصل نخست سال ۲۰۱۹ رشد سرانه درآمد واقعی خانوارها به ۰٫۶ درصد شتاب پیدا کرد که در مقایسه با رشد ۰٫۳ درصدی مربوط به فصل چهارم سال ۲۰۱۸ در سطح بالاتری قرار دارد و برای دو فصل پیاپی از رشد اقتصادی این کشورها نیز بیشتر شده است.

نمودار ۱- درصد تغییر سرانه درآمد واقعی خانوارها و سرانه تولید ناخالص داخلی نسبت به فصل پیشین^۱

منبع: OECD

در آمریکا و کانادا، رشد سرانه درآمد واقعی خانوارها در فصل نخست ۲۰۱۹ با رشد قابل توجه ۰٫۹ درصدی نسبت به فصل چهارم سال ۲۰۱۸ همراه بوده است (از به ترتیب ۰٫۵ درصد و صفر درصد در فصل پیشین). رشد فصلی سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی در آمریکا از ۰٫۱ درصد در فصل پیشین به ۰٫۶ درصد در فصل نخست ۲۰۱۹ سرعت یافته اما در کانادا از منفی ۰٫۴ درصد به منفی ۰٫۱ درصد رسیده است.

در فرانسه، رشد سرانه درآمد واقعی خانوارها نسبت به رقم ۱٫۱ درصد در فصل چهارم سال ۲۰۱۸ به ۰٫۸ درصد در فصل نخست سال ۲۰۱۹ کاهش یافته است. در عین حال، رشد سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی این کشور طی این دو فصل بر حدود ۰٫۳ درصد ثابت مانده است. در آلمان و انگلستان، رشد سرانه درآمد واقعی خانوارها در فصل نخست سال ۲۰۱۹ به ترتیب به ۰٫۶ درصد و ۰٫۳ درصد کاهش یافته است (از رقم حدود ۰٫۷ درصد در فصل پیشین) اما رشد سرانه تولید ناخالص داخلی به ترتیب به ۰٫۳ درصد و ۰٫۴ درصد افزایش یافته است (از رقم ۰٫۱ درصد در فصل پیشین).

^۱ داده ها تعدیل شده فصلی هستند.

معاونت بررسی های اقتصادی

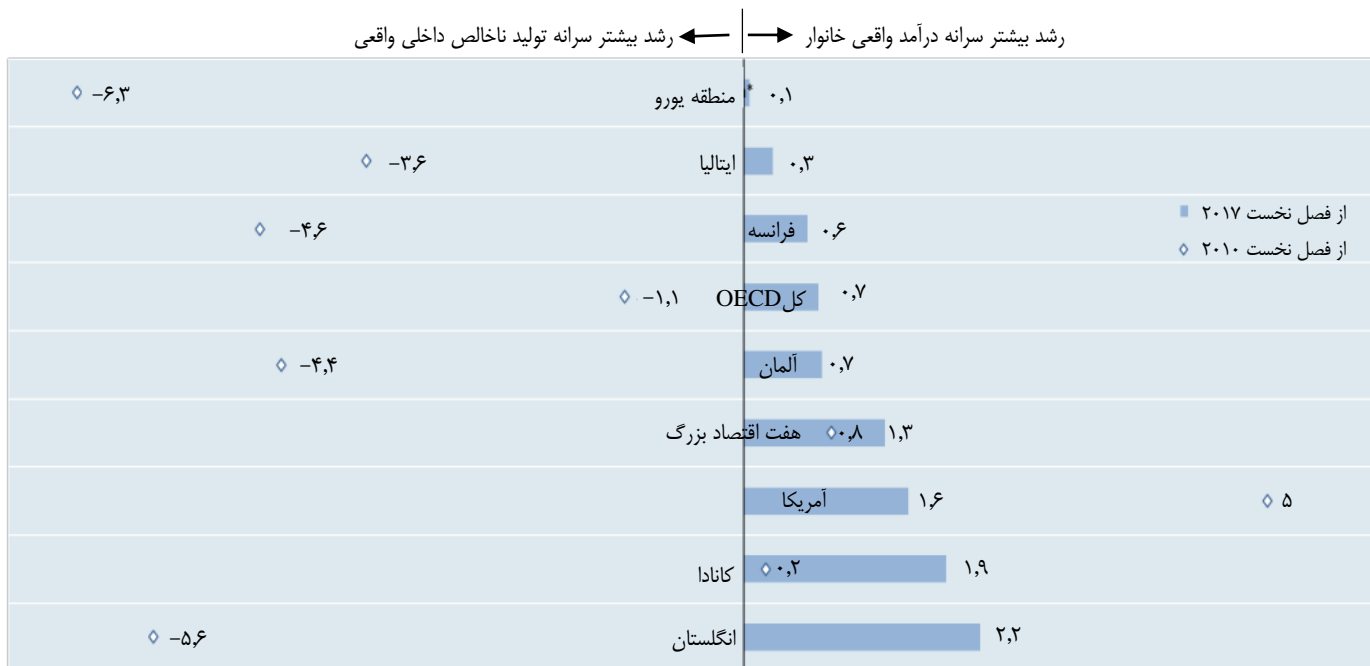
در ایتالیا، سرانه درآمد واقعی خانوارها از منفی ۰,۴ درصد در فصل چهارم سال ۲۰۱۸ به ۰,۵ درصد در فصل نخست ۲۰۱۹ رسیده است. سرانه تولید ناخالص داخلی این کشور نیز از منفی ۰,۱ درصد در فصل چهارم سال ۲۰۱۸ به ۰,۲ درصد در فصل نخست سال ۲۰۱۹ رسیده است.

در منطقه یورو، رشد سرانه درآمد واقعی خانوارها از ۰,۴ درصد در فصل قبلی به ۰,۷ درصد در فصل نخست سال ۲۰۱۹ افزایش پیدا کرده است. رشد تولید ناخالص داخلی واقعی در این منطقه نیز در فصل نخست سال ۲۰۱۹ معادل ۰,۴ درصد رقم خورده که نسبت به رشد ۰,۱ درصدی در فصل قبلی افزایش یافته است.

طی دو سال اخیر، به طور کلی در OECD، رشد سرانه درآمد واقعی خانوارها نسبت به رشد تولید ناخالص داخلی واقعی معادل ۰,۷ واحد درصد پیشی گرفته است. رشد سرانه درآمد واقعی خانوارها در هر هفت اقتصاد بزرگ این گروه کشوری، از رشد تولید ناخالص داخلی واقعی آن ها بیشتر شده و این شکاف در انگلستان (۲,۲ واحد درصد) و کانادا (۱,۹ واحد درصد) نسبت به سایر کشورها بیشتر بوده است.

با این وجود، طی بازه زمانی طولانی تر، از فصل نخست ۲۰۱۰، رشد سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی در اغلب این هفت اقتصاد بزرگ بیشتر از رشد سرانه درآمد واقعی این منطقه بوده که این شکاف در انگلستان بیشترین (۵,۶ واحد درصد) بوده است. در آمریکا، رشد سرانه درآمد واقعی خانوارها نسبت به رشد تولید ناخالص داخلی واقعی ۵ واحد درصد بیشتر بوده است.

نمودار ۲- واحد درصد اختلاف در نرخ رشد تجمعی سرانه درآمد واقعی خانوارها و سرانه تولید ناخالص داخلی

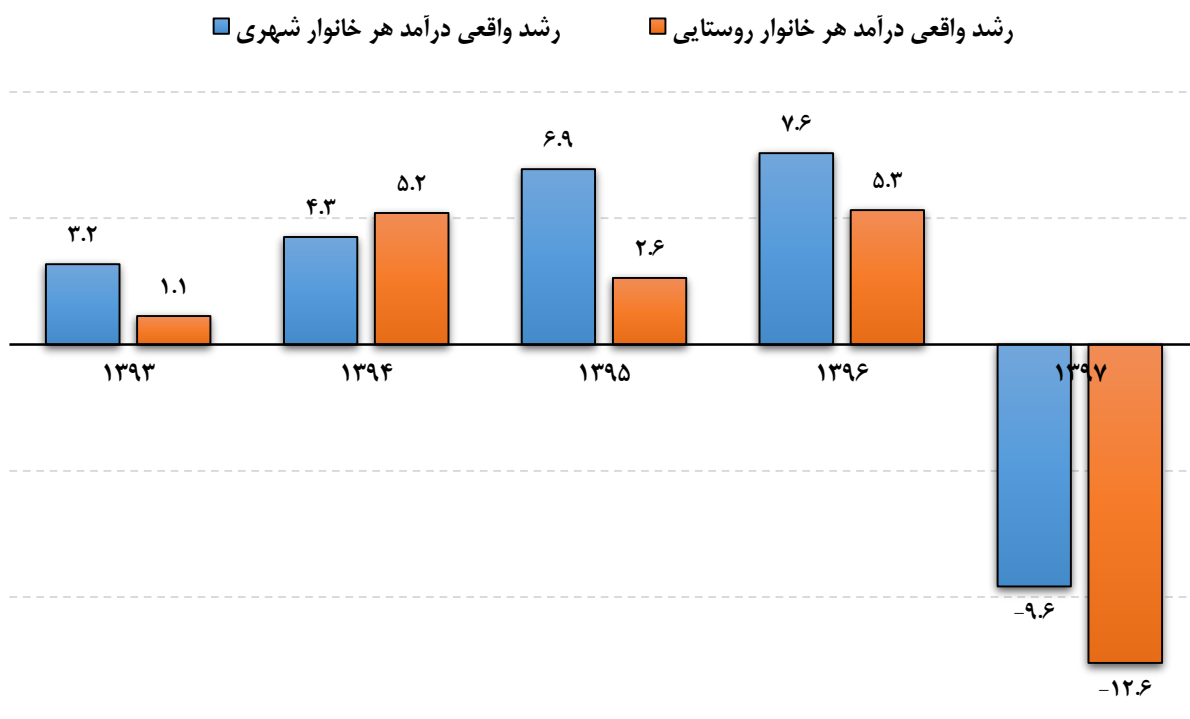
منبع: OECD

رشد درآمد هر خانوار در ایران

نمودار ۳ روند رشد درآمد هر خانوار شهری و روستایی ایران را طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۷ نشان می‌دهد. در سال ۱۳۹۷، متوسط درآمد هر خانوار شهری با رشد حقیقی منفی ۹٫۶ درصدی نسبت به سال گذشته همراه بوده و برای هر خانوار روستایی این رشد منفی ۱۲٫۶ درصد بوده است که نشان دهنده کاهش قابل توجه رفاه اقتصادی کشور طی یک سال است. این در حالی است که سرانه واقعی تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۹۷، حدود ۶ درصد کاهش یافته که کمتر از مقدار مذکور است.

نمودار ۳- رشد حقیقی درآمد هر خانوار شهری و روستایی ایران طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۷- درصد

منبع: مرکز آمار ایران

ارقام نمودار فوق، بر اساس تغییرات شاخص قیمت مصرف کننده شهری و روستایی تعدیل شده است.

ضریب جینی

براساس آمارهای مرکز آمار ایران، ضریب جینی یک خانوار ایرانی در سال ۱۳۹۷ معادل ۰٫۴۰۹۳ بوده است که برای خانوار روستایی ۰٫۳۵۹۵ و برای خانوار شهری ۰٫۳۹۴۰ بوده است.

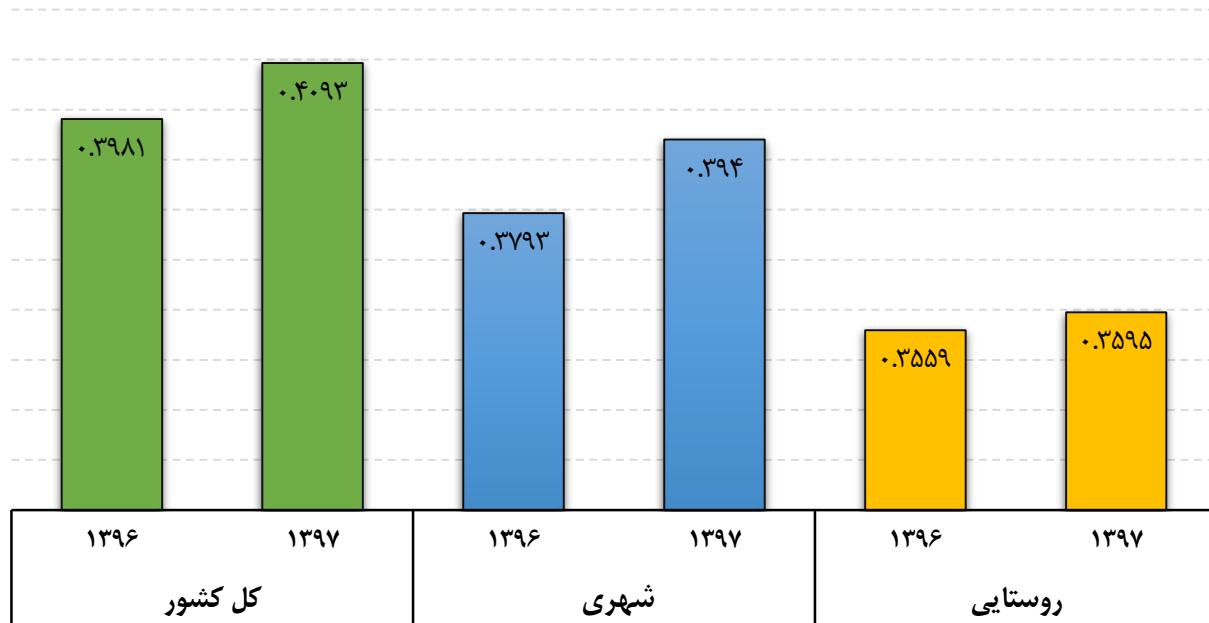
ضریب جینی یک واحد اندازه گیری پراکندگی آماری است که معمولاً برای سنجش میزان نابرابری در توزیع درآمد یا ثروت در یک جامعه آماری استفاده می‌شود. این شاخص بین صفر و یک اندازه گیری می‌شود و هر چقدر به صفر نزدیکتر باشد به معنی برابری بیشتری در توزیع درآمد است. با توجه به آمارها مشخص است که در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ میزان

معاونت بررسی های اقتصادی

برابری توزیع درآمد کمتر شده و شدت کاهش آن در میان خانوارهای شهری بیشتر از روستایی بوده است. بدین معنا که توزیع ثروت در میان خانوارهای روستایی نسبت به شهری عادلانه تر بوده و اختلاف توزیع درآمد در بین خانوارهای شهری و روستایی در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ بیشتر شده است.

نمودار ۴- ضریب جینی سالانه یک خانوار شهری، روستایی و کل کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

منبع: مرکز آمار ایران